BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O‘YINLARNI QO‘LLASH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Ne’matova Munojat O’ktam qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti magistranti
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.22926197

Annotatsiya: Mazkur tezisda boshlang‘ich sinf ona tili darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ona tili darslarini qiziqarli, faol va samarali tashkil etishda didaktik o‘yinlarning o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, didaktik o‘yinlarning o‘quvchilarning grammatik bilimlarini mustahkamlash, so‘z boyligini oshirish, mustaqil fikrlash, kuzatish, taqqoslash va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta’lim, ona tili, didaktik o‘yin, pedagogik muammo, grammatik bilim, interfaol metod, mustaqil fikrlash, so‘z boyligi, o‘quvchi faolligi, ta’lim samaradorligi.

Bugungi kunda boshlang‘ich ta’lim oldida turgan muhim vazifalardan biri o‘quvchilarga bilim berish bilan bir qatorda ularning mustaqil fikrlashi, o‘z fikrini erkin ifodalashi va olgan bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llay olish qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat. Ayniqsa, ona tili darslarida o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos metod va vositalardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yin tabiiy va qiziqarli faoliyat turi hisoblanadi. Shu sababli ta’lim jarayoniga didaktik o‘yinlarni kiritish o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirish va ularni faol ishtirok etishga undash imkonini beradi. Didaktik o‘yin oddiy ko‘ngilochar faoliyatdan farqli ravishda aniq ta’limiy maqsadga ega bo‘lib, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirishga xizmat qiladi.[1] Ona tili darslarida o‘quvchilar tovush va harflar, so‘z tarkibi, so‘z turkumlari, gap tuzilishi, imlo qoidalari va boshqa grammatik tushunchalarni o‘zlashtiradilar. Ushbu mavzularni faqat nazariy tushuntirish asosida o‘rgatish ayrim hollarda o‘quvchining darsga bo‘lgan qiziqishini pasaytirishi mumkin. Didaktik o‘yinlardan maqsadli foydalanish esa nazariy bilimlarni amaliy topshiriqlar bilan bog‘lashga imkon beradi.

Didaktik o‘yinlarning asosiy xususiyati shundaki, unda o‘yin jarayoni bilan ta’limiy maqsad bir-birini to‘ldiradi. O‘quvchi o‘yin davomida ma’lum bir topshiriqni bajaradi, biroq ayni vaqtda muayyan bilimni egallaydi yoki avvalgi bilimini mustahkamlaydi. Shuning uchun didaktik o‘yinlarni boshlang‘ich sinf ona tili darslarida ta’lim metodlaridan biri sifatida qo‘llash mumkin.[2]

Masalan, “So‘zni top” o‘yini orqali o‘quvchilarning so‘z boyligini oshirish mumkin. O‘qituvchi ma’lum bir so‘zga ta’rif beradi yoki uning ayrim belgilarini aytadi. O‘quvchilar esa ushbu belgilar asosida so‘zni topadilar. O‘yin davomida o‘quvchi tinglash, fikrlash, taxmin qilish va javobini asoslashga harakat qiladi.

“So‘z turkumini aniqlang” o‘yini grammatik bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. O‘quvchilarga turli so‘zlar beriladi va ular ushbu so‘zlarni ot, sifat, son yoki fe’l kabi guruhlarga ajratadilar. O‘yin yakunida har bir guruh o‘z javoblarini izohlaydi. Bu jarayonda o‘quvchi nafaqat javobni topadi, balki nima sababdan ushbu so‘z ma’lum bir turkumga tegishli ekanini tushuntirishga o‘rganadi.

“Gap tuz” o‘yinida o‘quvchilarga alohida so‘zlar beriladi. Ular berilgan so‘zlardan mazmunli va grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzishlari kerak. Ushbu o‘yin orqali so‘zlarni o‘zaro bog‘lash, gap

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.

tuzilishini anglash va fikrni izchil ifodalash ko‘nikmalari rivojlanadi. Didaktik o‘yinlarni tashkil etishda o‘qituvchi o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va darsning maqsadini hisobga olishi kerak. O‘yin topshirig‘i juda murakkab bo‘lsa, o‘quvchi uni bajarishda qiynalishi mumkin; haddan tashqari oson topshiriq esa yetarlicha qiziqish uyg‘otmasligi mumkin. Shuning uchun o‘yin mazmuni o‘quvchining imkoniyatiga mos bo‘lishi muhimdir.

Didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshirish bilan birga, ular o‘rtasidagi hamkorlikni ham rivojlantiradi. Guruh bo‘lib bajariladigan o‘yinlarda o‘quvchilar bir-birining fikrini tinglaydi, o‘z javoblarini taqqoslaydi va umumiy xulosaga keladi. Bunday faoliyat o‘quvchilarda muloqot madaniyatining shakllanishiga ham yordam beradi.[3] Ona tili darslarida “Ortiqchasini top” o‘yinidan ham samarali foydalanish mumkin. Masalan, o‘quvchilarga bir guruh so‘zlar beriladi va ular orasidan grammatik yoki ma’noviy jihatdan boshqalardan farq qiladigan so‘zni aniqlash talab qilinadi. O‘quvchi o‘z tanlovini izohlashi kerak. Ushbu o‘yin kuzatuvchanlik, taqqoslash va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

“Xatoni top” o‘yini orqali imlo va grammatik bilimlarni mustahkamlash mumkin. O‘qituvchi ataylab xato yozilgan so‘z yoki gaplarni taqdim etadi. O‘quvchilar xatoni topib, uni to‘g‘ri shaklda yozadilar va xatoning sababini tushuntiradilar. Bunda o‘quvchi qoidani yoddan aytish bilan cheklanmay, uni amaliy vaziyatda qo‘llaydi.

“Kim tez va to‘g‘ri?” o‘yini esa o‘quvchilarning tezkor fikrlashi va bilimini sinashga yordam beradi. O‘qituvchi ma’lum bir grammatik topshiriq beradi. Masalan, berilgan so‘zlardan sifatlarni, fe’llarni yoki otlarni ajratish talab qilinadi. O‘quvchilar topshiriqni belgilangan vaqt ichida bajaradilar. Bunda tezlik bilan bir qatorda javobning to‘g‘riligi ham hisobga olinadi.

Didaktik o‘yinlarning pedagogik samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining uni qanday tashkil etishiga bog‘liq. O‘yin darsning asosiy maqsadidan ajralib qolmasligi kerak. O‘yin uchun sarflangan vaqt, topshiriq mazmuni va baholash mezonlari oldindan belgilanishi maqsadga muvofiq.[4]

O‘yinlardan foydalanishda quyidagi bosqichlarga amal qilish mumkin:

Maqsadni belgilash. O‘qituvchi o‘yin orqali qaysi bilim yoki ko‘nikmani shakllantirishini aniqlaydi.

O‘yin turini tanlash. Mavzuga mos didaktik o‘yin belgilanadi.

Qoidalarni tushuntirish. O‘quvchilarga o‘yinning bajarilish tartibi sodda va aniq tushuntiriladi.

O‘yin jarayonini tashkil etish. O‘quvchilar yakka, juftlik yoki guruh shaklida topshiriqni bajaradilar.

Natijalarni tekshirish. Javoblar tahlil qilinadi va xatolar ustida ishlanadi.

O‘quvchilar o‘yin davomida o‘rgangan bilimlarini umumlashtiradilar.

Didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilar o‘z bilimlarini namoyish qilish bilan birga, xatolarini aniqlash va tuzatish imkoniyatiga ham ega bo‘ladilar. Ayniqsa, o‘yin jarayonida xatoga yo‘l qo‘ygan o‘quvchiga darhol salbiy baho berishdan ko‘ra, xatosini mustaqil aniqlashga imkon yaratish samaraliroq hisoblanadi.

Demak, didaktik o‘yinlar boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, darsga qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash va nutqiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vositalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf ona tili darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanish ta’lim jarayonini mazmunli va qiziqarli tashkil etish imkonini beradi. O‘yin orqali o‘quvchilar grammatik bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llash, mustaqil fikrlash, taqqoslash, guruhlash, xulosa chiqarish va o‘z fikrini asoslashga o‘rganadilar.

Didaktik o‘yinlarning samaradorligi, avvalo, uning aniq ta’limiy maqsadga yo‘naltirilganligi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mosligi va dars mazmuni bilan uzviy bog‘langanligiga bog‘liq.

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.

O‘qituvchi o‘yinni shunchaki vaqtni qiziqarli o‘tkazish vositasi sifatida emas, balki bilim va ko‘nikmalarni shakllantiruvchi metod sifatida tashkil etishi lozim.

Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich sinf ona tili darslarida didaktik o‘yinlardan maqsadli va tizimli foydalanish o‘quvchilarning fan bo‘yicha bilimlarini mustahkamlash, ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshirish hamda ularning intellektual va nutqiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X. va boshq. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Nosir, 2009.
2. G‘afforova T., Nurullayeva Sh. Boshlang‘ich sinflar ona tili darslarida didaktik o‘yinlar va. mustaqil ishlar. – Qarshi: Nasaf, 2003.
3. Mavlonova R., To‘rayeva O., Holiqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.
4. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
5. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Nosir, 2009.
6. G‘afforova T., Nurullayeva Sh. Boshlang‘ich sinflar ona tili darslarida didaktik o‘yinlar va mustaqil ishlar. – Qarshi: Nasaf, 2003.

© 2026 International Journal of Literature and Language Studies. All Rights Reserved.